

1999 YILINDA İNGİLTERE LORDLAR KAMARASI'NDA YAPILAN ERMENİ TEHCİRİ OTURUMU ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Arş. Gör. Dr. Çağdaş YÜKSEL¹

ÖZET

19. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu siyasi, askeri, mali ve toplumsal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İmparatorluğun güç kaybetmesi Osmanlı topraklarına göz dikmiş olan emperyalist devletleri oldukça cesaretlendirmiştir. Batı devletleri Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak için imparatorluk içindeki Hristiyan azınlıklarla sık sık iş birliği yapmaktan çekinmemişlerdir. Bu doğrultuda Ermeniler 19. yüzyıl boyunca Batı devletleri ile en çok iş birliği yapan azınlık olmuşlardır. İmparatorluk 1877-1878 Rus Savaşı sonrasında pek çok Ermeni isyanı ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu isyanlar sırasında Batı devletleri her zaman Ermenileri destekleyerek Osmanlı Hükümeti üzerinde yoğun bir baskı kurmuşlardır. Tüm bu girişimlere rağmen bağımsız bir Ermenistan kurulamaması Ermenileri daha da radikal hale getirmiş ve isyanlar gittikçe daha kanlı hale gelmeye başlamıştır. Ermeniler için Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında savaşa girmesi büyük bir fırsat olmuştur. Ermeniler İtilaf Devletleri ile iş birliği yaparak Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmayı planlamaya başlamışlardır. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sırasında uğraşmak zorunda kaldığı en önemli sorunlardan biri Ermenilerin yarattığı tehdit olmuştur. Devletin savaşa girmesi ile beraber Ermeniler İtilaf Devletleri ile iş birliği yaparak Osmanlı İmparatorluğu'na karşı harekete geçmişlerdir. Bu nedenle Osmanlı Hükümeti tehcir kararı almıştır. O tarihte İtilaf Devletleri bu kararı Ermeni katliamı olarak nitelmişlerdir. Daha sonra ise Ermeni Diasporasının etkisiyle pek çok Batı devleti bu olayı "soykırım" olarak adlandırmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan bağımsız Ermenistan ile iyi ilişkiler kurarak Kafkasya'da güç kazanmak isteyen birçok devlet 1915 olaylarını "soykırım" olarak tanımlayan yasalar çıkartmışlardır. 1999 yılında kendisini Türkiye'nin müttefiki olarak tanımlayan Birleşik Krallık da benzer bir yola girmiştir. Lordlar Kamarası'nda Ermeni Tehciri'nin "soykırım" olup olmadığının tartışıldığı bir oturum yapılmıştır. Bu makalede bu oturum incelenecektir. Oturumda yapılan konuşmalar analiz edilerek İngiliz Parlamentosunun üst kanadının meseleye nasıl baktığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ermeni Tehciri, Osmanlı İmparatorluğu, Soykırım, Birleşik Krallık.

¹ Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, cyuksel@pau.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2230-3702

EVALUATIONS ON THE ARMENIAN DEPORTATION SESSION IN THE HOUSE OF LORDS OF THE UNITED KINGDOM IN 1999

ABSTRACT

Since the 19th century, the Ottoman Empire has faced political, military, financial and social problems. The loss of power of the empire greatly encouraged the imperialist states that had coveted the Ottoman lands. Western States did not hesitate to cooperate frequently with Christian minorities within the empire to dismantle the Ottoman Empire. In this direction, Armenians were the minority that cooperated most with Western states throughout the 19th century. The Empire had to deal with many Armenian revolts after the 1877-1878 Russian War. During these rebellions, Western states always supported the Armenians and exerted intense pressure on the Ottoman Government. Despite all these attempts, the failure to establish an independent Armenia made the Armenians even more radical and the riots began to get more and more bloody. It was a great opportunity for the Armenians that the Ottoman Empire entered the war alongside Germany. Armenians started to plan to leave the Ottoman Empire in cooperation with the Entente States. Therefore, one of the most important problems the Ottoman Empire had to deal with during the First World War was the threat posed by the Armenians. As the state entered the war, Armenians took action against the Ottoman Empire in cooperation with the Entente States. For this reason, the Ottoman Government took a deportation decision. At that time, the Entente States described this decision as an Armenian massacre. Later, with the influence of the Armenian Diaspora, many Western states started to call this event "genocide". Many states that wanted to gain power in the Caucasus by establishing good relations with independent Armenia, which emerged after the dissolution of the Soviet Union, passed laws defining the 1915 events as "genocide". In 1999, United Kingdom, which defining itself as an ally of Turkey, also entered into a similar path. A session was held in the House of Lords to discuss whether the Armenian Deportation was "genocide". This article will review this session. The speeches made in the session will be analyzed and how the upper wing of the British Parliament looks at the issue will be evaluated.

Keywords: The Armenian Deportation, The Ottoman Empire, Genocide, The United Kingdom.

GİRİŞ

Ermeni Tehciri, Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşanmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşta yenilmesi üzerine devlet için büyük bir sorun haline gelmiştir. Milli Mücadele'nin zaferi sonrasında yapılan Lozan Antlaşması ile mesele diplomatik açıdan çözüme kavuşmuştur. Ancak 1970'li yıllardan itibaren Ermeniler tehciri "soykırım" olarak tanıtmak için yeniden harekete geçmişlerdir. Ermenilerin, dünyanın farklı ülkelerine yayılarak etkinlik kazanmaları, ve yoğun propaganda faaliyetleri neticesinde pek çok Batı ülkesinde Ermeni Tehciri'ni "soykırım" olarak kabul eden kararlar alınmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi ile beraber bu girişimler Batı ülkelerinde büyük hız kazanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Kafkasya'da kurulan Ermenistan ile iyi ilişkiler kurarak bölgede etkinlik kazanmak isteyen devletler, 1915 olaylarını "soykırım" olarak adlandıran yasalar kabul etmeye başlamışlardır². 1999 yılında Türkiye'nin NATO'dan müttefiki olan Birleşik Krallık'ta da benzer bir gelişme yaşanmıştır.

² Ermeni Tehciri'ni "soykırım" olarak tanıyan devletler için bakınız; https://tr.wikipedia.org/wiki/Ermeni_Soyk%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1%27n%C4%B1n_tan%C4%B1nmas%C4%B1#:~:text=2019%20y%C4%B1%C4%B1%20itibar%C4%B1yla%20Almanya%2C%20Brezilya,olaylar%C4%B1%20soyk%C4%B1r%C4%B1m%20olarak%20kabul%20etmi%C5%9Ftir.

Lordlar Kamarası'nda Ermeni Tehciri'nin "soykırım" olarak tanınıp tanınmaması hakkında 14 Nisan 1999 günü bir oturum yapılmıştır. Lordlar Kamarası İngiliz Parlamentosu'nun üst kanadı olarak yasa çıkartma hakkına sahip olmasa da aldığı kararlar asıl yasama mercii olan Avam Kamarası'na tavsiye niteliğindedir³. Ayrıca Avam Kamarası'nın kabul ettiği yasaları reddetme hakkına sahiptir. Lordlar Kamarası günümüzde 795 üyeden oluşsa da az sayıda üyenin katılımıyla toplanabilmektedir⁴. Lordlar Kamarası'nda kiliseden gelen üyeler olduğu da dikkate alındığında Ermeni meselesinin tartışmaya konu olması gayet doğal görülmelidir. Ayrıca meselenin Avam Kamarası'nda değil de Lordlar Kamarası'nda tartışılması İngiltere'nin bu konuda harekete geçmeye pek de niyetli olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak Lordlar Kamarası zaman zaman Avam Kamarası'nda alınan kararları reddederek İngiliz politikasını denetlemektedir. Bu nedenle Lordlar Kamarası'nda yapılan tartışmalar İngiltere siyasetini anlamak bakımında önem taşımaktadır. Bu makalede, Lordlar Kamarası'nda 14 Nisan 1999 günü düzenlenen oturumda yapılan konuşmalar analiz edilmiştir. Böylece İngiliz Parlamentosu'nun üst kanadının Ermeni Tehciri'ni ve Ermeni iddialarını nasıl değerlendirdiği incelenmiştir.

1. TARİHSEL ARKA PLAN

Türkler ile Ermenilerin ilk karşılaşması Selçukluların Anadolu'ya gelmeleriyle başlamıştır⁵. Ermeniler, bundan sonra da uzun bir süre boyunca Osmanlı yönetimi altında varlıklarını sorunsuz bir şekilde sürdürmüşlerdir. Diğer azınlıklar bağımsızlık mücadelelerine başlarken Ermenilerin Osmanlı yönetimi altında sorunsuzca kalmaları nedeniyle Osmanlılar Ermeniler için "millet-i sadıka" tabirini kullanmışlardır⁶. Ancak misyonerlik faaliyetleri neticesinde 19. yüzyılda Ermeniler arasında din değiştirmekle ilgili sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Bu şekilde Avrupa devletleri Ermeniler üzerinde nüfuz kazanmaya başlamışlardır. Ermeniler 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu'ya giren Rus kuvvetleriyle iş birliği yapmışlar böylece ilk kez Osmanlı İmparatorluğu aleyhine bir faaliyette bulunmuşlardır⁷. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1877-1878 savaşında Rusya'ya yenilmesi Anadolu'da yaşayan Ermenileri bağımsız bir devlet kurma yolunda cesaretlendirmiştir. Kafkaslar üzerinden sıcak denizlere inmek isteyen Rusya Ayastefanos Antlaşması ile Ermenileri kendi devletlerini kurma yolunda önemli ölçüde desteklemiştir. Ermenileri Rusya'ya kaptırmak istemeyen ve Ermenileri nüfuzları altına alarak Rusya'nın güneye inmesini engellemek isteyen Batı devletleri Berlin Antlaşması ile Ermenileri destekleme başlamışlardır⁸. Berlin Antlaşması ile beraber Ermeni meselesi uluslararası bir boyut da kazanmıştır⁹.

³ https://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_the_United_Kingdom

⁴ <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

⁵ Mesut Erşan, "Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Ermeni Tehciri", *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C. 2, S. 4, 2018, s. 2.

⁶ Enver Ziya Karal, "Ermeni Meselesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Çev. Erdal Aydoğan, S. 6, 1996, s. 203.

⁷ Kemal Beydilli, *1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler*, Ankara 1988, s. 405.

⁸ Kemal Beydilli, "Osmanlılar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul 2007, s. 499.

⁹ Kemal Beydilli, "Tehcir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 320.

Bu gelişmeler sonrasında 1887 yılında Ermeniler Cenevre’de Hınçak, 1890 yılında Tiflis’te Taşnaksutyun gibi çeşitli örgütler kurarak silahlı eylemlere başlamışlardır¹⁰. 1890’lı yıllardan itibaren bu saldırıların şiddeti artmıştır. Avrupa devletlerinin müdahalesi ile bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan Ermeniler, birçok isyan çıkartmışlar ve Osmanlı Bankası baskınını gerçekleştirmişlerdir¹¹. Özellikle Sason, Erzurum, Merzifon, Zeytun, Van, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Diyarbakır, Halep, Urfa, Muş, Bitlis, Antep, Harput, Kayseri, Sivas ve Adana’da pek çok kanlı olaya yol açmışlardır¹². Birinci Dünya Savaşı öncesinde Rusya Osmanlı yönetimine, Bitlis, Diyarbakır, Van, Sivas, Erzurum ve Elazığ’da Ermeniler lehine ıslahat yapmayı kabul ettirmiştir¹³. Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında 8 Şubat 1914 günü imzalanan antlaşma ile bu altı vilayetin başına iki Hristiyan yönetici getirilmesi kararlaştırılmıştır¹⁴. Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması bu projenin hayata geçmesine engel olmuştur. Ancak gelinen nokta Büyük Ermenistan hayali peşinde koşanları harekete geçirmeye yetmiştir. Birçok Ermeni Rus ordusuna katılarak Osmanlı kuvvetlerine karşı savaşmış, geride kalanlar ise bir yandan Osmanlı Ordusu’nun ikmal hatlarına saldırırken diğer yandan savunmasız kalan Müslüman halkı katletmişlerdir¹⁵. Ermenilerin bu faaliyetleri cephe gerisinde bir iç savaş durumu yaratmıştır¹⁶.

Ermenilerin yarattığı sorunları önlemek isteyen devlet, 24 Nisan 1915 günü Ermeni kuruluşlarını kapatmış, zararlı faaliyetlere öncülük eden Ermeni liderlerini tutuklamıştır¹⁷. Bu olay sonrasında Van’da büyük bir Ermeni isyanı başlamıştır. Van’da katliam yapan Ermeniler şehri Rusların ele geçirmesine yardım etmişlerdir. Aynı tarihlerde Erzurum, Sivas, Urfa, Adana, Trabzon gibi şehirlerde çeşitli terör eylemlerinde bulunmuşlardır¹⁸. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Hükümeti 27 Mayıs 1915 günü tehcir kararı almak zorunda kalmıştır¹⁹. Bu kararla Anadolu’daki Ermenilerin Suriye’ye gönderilmeleri öngörülmüş, böylece Ruslara karşı savaşan Osmanlı ordusunun güvenliğinin sağlanması amaçlanmıştır²⁰.

Tehcir uygulaması 1915 Mayısının sonunda başlamış ve 16 Şubat 1916’ya kadar devam etmiştir²¹. Ermeni Tehciri sırasında pek çok üzücü olay yaşanmıştır. İtilaf Devletleri bu durumu Osmanlı İmparatorluğu aleyhine kullanmak için yoğun bir propaganda faaliyetine girişmişlerdir. Tarafsız ülkelerin kamuoyunu etkilemek için Osmanlı yönetiminin Ermenileri ortadan kaldırdığını ileri sürmüşlerdir.

¹⁰ Erşan, *a.g.m.*, s. 3-4.

¹¹ Beydilli, *Osmanlılar*, s. 500.

¹² Beydilli, *Tehcir*, s. 320.

¹³ Hüseyin Kazım Kadri, *Türkiye’nin Çöküşü*, İstanbul 1992, s. 128.

¹⁴ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, TTK Yayınları, Ankara 1970, s. 201.

¹⁵ Beydilli, *a.g.m.*, s. 321.

¹⁶ Justin McCarthy, *Müslümanlar ve Azınlıklar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1998, s. 138.

¹⁷ *Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915-1920)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Yayınları, Ankara 1996, s. 7.

¹⁸ Erşan, *a.g.m.*, s. 3-4.

¹⁹ Yılmaz Eracar, “Armenian Relocation And International Law”, *Review of the Armenian Studies*, C. 25, 2012, s. 93.

²⁰ Marziye Memedli ve Samira Memedli, “Doğu Anadolu’daki Ermeni Faaliyetleri”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 2, 2018, s. 348.

²¹ Mustafa Yahya Metintaş, “Ermeni Tehciri Sırasında Sağlık Sorunlarına Karşı Alınan Tedbirler”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C. 3, S. 6, 2019, s. 38.

Göç eden Ermenilere Arap ve Kürt aşiretlerinin saldırıları büyük kayıplara neden olmuştur²². Fakat Osmanlı İmparatorluğu göç eden Ermenileri korumak için jandarma görevlendirmiş ancak savaş şartları nedeniyle sayının sınırlı olması zaman zaman saldırıların engellenememesine yol açmıştır. Yine de “soykırım” yapmak amacıyla olan bir devletin böyle bir önlem almayacağına dikkat çekmek gerekir. Göç sırasında açlık, susuzluk, uzun yürüyüşler, iklim şartları, salgın hastalıklar gibi çeşitli nedenlerden hayatını kaybedenlerin sayısı hiç de az olmamıştır²³. Osmanlı yönetimi bunu engellemek için 10 Haziran 1915 tarihinde bir yönetmelik yayınlarak göç eden kabilelere vasıta ve binek hayvan tahsis etmeye çalışmıştır. Yine bu yönetmelik ile Ermenilerin kendi hayvanlarını yanlarında götürmelerine izin verilmiştir. Ayrıca bölge yöneticilerine kabilelere yiyecek sağlama görevi verilmiştir²⁴. Bütün bu çabalar kayıpları tamamen ortadan kaldıramamıştır fakat Osmanlı İmparatorluğu’nun Ermenileri ortadan kaldırmaya çalışmadığını da açıkça gözler önüne sermektedir.

Savaş sırasında İtilaf Devletleri günümüzde ise pek çok Batı devleti Türkiye’yi baskı altına almak veya kendi kamuoylarını tatmin etmek için Ermeni Tehciri’ni katliam veya “soykırım” olarak tanımaktadırlar. Tehcir sırasında elbette Ermeni kayıpları yaşanmıştır. Fakat aynı dönemde Anadolu’da daha fazla Müslüman hayatını kaybetmiştir²⁵.

Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf Devletleri’nin baskısıyla tehcir suçlularını yargılamak üzere kurulan Divan-ı Harb-i Örfi’de bile elle tutulur bir kanıt bulunamamıştır²⁶. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu’nun tehcir sırasında aldığı önlemlerden, devletin göçün, düzenli, disiplinli ve mümkün olan en az kayıpla geçmesini arzuladığı görülmektedir. Yani Batı devletlerinin ve Ermenilerin “soykırım” tezi tarihi gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Fakat buna rağmen İtilaf Devletleri Sevr Antlaşması ile Ermenilere Türk topraklarından pay vermişlerdir. Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Milli Mücadele’nin başarıya ulaşması Sevr Antlaşması’nı ortadan kaldırmıştır²⁷. Ermenilerin de Kazım Karabekir Paşa kumandasındaki Türk Ordusu’na yenilmesi meselenin fiili olarak çözülmesine yol açmıştır. Lozan Antlaşması ile mesele hukuki ve diplomatik olarak da sonuca bağlanmıştır. Ancak buna rağmen Batı devletleri Türkiye üzerinde baskı kurmak, kendi ülkelerindeki Ermeni seçmenlere hoş görünmek gibi nedenlerden ötürü sık sık Ermeni konusunu gündeme getirmeye devam etmektedirler.

²² Guenter Levy, *The Armenian Massacres in Ottoman Turkey: A Disputed Genocide*, Salt Lake City 2005, s. 221.

²³ Muammer Demirel, “Ermeni Tehciri Anıları Üzerine”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C. 14, S. 33, 2007, s. 266.

²⁴ Metintaş, *a.g.m.*, s. 40.

²⁵ Ömer Taşçıoğlu, “Birinci Dünya Harbi’ndeki Türk ve Ermeni Kayıpları”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19, S. 2, 2017, s. 22.

²⁶ Feridun Ata, “Divan-ı Harbi Örfi Mahkemelerinde Ermeni Tehciri Yargılamalarına İstatiksel Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 21, S. 62, 2005, s. 525. ve Mustafa Sıtkı Bilgin, “Lozan Konferansı’nda Ermeni Meselesi”, *Bellekten*, 69(254), 2005, s. 6.

²⁷ Bilgin, *a.g.m.*, s. 7, 12.

2. İNGİLTERE LORDLAR KAMARASI'NDA YAPILAN OTURUM

14 Nisan 1999 günü yapılan oturum akşam üzeri 5.30'da Baroness Cox'un²⁸, İngiliz Hükümetine yönelttiği soru ile başlamıştır. Cox, İngiliz Hükümetinin, 1915 yılında yaşanan olayları soykırım olarak tanımama kararını yeniden gözden geçirip geçirmeyeceğini sormuştur. Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunu Engelleme ve Cezalandırma Konvansiyonundaki soykırım tanımına gönderme yaparak 1915 yılında Türkiye'de yaşayan Ermenilere yapılan sistemli ve geniş çaplı saldırıların bu tanıma uyduğunu ileri sürmüştür. Türkiye'yi savunanların, Ermenileri yaptığı katliamları dile getirdiklerini ve yapılanların resmi politika olmadığını söylediklerini ifade ettikten sonra, tarihi verilerin 1915-1916 yılında Ermenilere düzenlenen saldırıları gösterdiğini ve bu saldırıların katliamdan öte olduğunu ileri sürmüştür. Yaşananların, bir devlet suçu olduğunu çünkü eylemlere ordunun, polisin, bölgesel ve yerel yöneticilerin, hapisten çıkarılan suçluların dahil olduğunu iddia etmiştir. Soykırımın, İstanbul'daki Ermeni ileri gelenlerinin tutuklanıp ülke içine sürülmeleri ve çoğunun burada öldürülmeleriyle başladığını ileri sürmüştür. Aynı durumun diğer şehirlerde de yaşandığını söyledikten sonra diğer bir yöntem olarak Ermenilerin yer değiştirme sırasında kötü muamele, açlık ve hastalık yoluyla imha edildiklerini iddia etmiştir. Alman Büyükelçi Wangenheim'in 7 Temmuz 1915 günü Alman Dışişleri Bakanlığına gönderdiği rapora dayanarak Türklerin Ermenileri askeri nedenlerden değil yok etmek için tehcire tabi tuttuklarını öne sürmüştür. İngiliz tahminlerine göre 800.000, Alman tahminlerine göre 1.500.000 Ermeni'nin öldüğünü belirterek müttefik olması nedeniyle Almanya'nın olayı daha iyi bileceğini bu nedenle onun verdiği rakamı dikkate almak gerektiğini ifade etmiştir²⁹.

Burada Baroness Cox'un Ermeniler ile aynı argümanı kullanarak 24 Nisan 1915'te yapılan tutuklamaları soykırımın başlangıcı olarak nitelemesi ilginçtir. İngiliz politikacıya göre Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş sırasında eylemlerinden şüphelendiği kişilere yönelik önlem alması suç teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler'de kabul edilen "soykırım" tanımına gönderme yapmış ancak bu kanunun³⁰ yürürlüğe giriş tarihini dikkate almayarak kanun geri doğru işletmeye kalkmıştır. Hiçbir kanıtı dayanmadan sadece daha dikkat çekici olduğu için 1.5 milyon rakamını doğru kabul etmesi de oldukça dikkat çekicidir.

Cox konuşmasının devamında Ermeni Tehciri ile İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan Yahudi Soykırımı arasında bağ kurmuştur. Ermeni askerler üzerinde medikal deneyler yapıldığını hatta Trabzon'da gaz odası kurularak Ermenilerin öldürüldüğünü iddia etmiştir. Yahudi Soykırımı ile bir başka ortak noktanın, Ermenilerin hayvanlar için kullanılan kafesli vagonlarla sürülmeleri olduğunu ileri sürmüştür.

²⁸ Caroline Cox 1937 yılında doğmuştur. 1983 yılından beri Lordlar Kamarası'nda yer almaktadır.

²⁹ *İngiltere Parlamento Tutanakları*, Lordlar Kamarası, "Armenian Massacre", C. 599, 14 Nisan 1999, s. 809-810.

³⁰ Bu kanun için bakınız;

https://tr.wikipedia.org/wiki/Soyk%C4%B1r%C4%B1m_Su%C3%A7unun_%C3%96nlenmesi_ve_Cezaland%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi#:~:text=Soyk%C4%B1r%C4%B1m%20Su%C3%A7unun%20%C3%96nlenmesi%20ve%20Cezaland%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi%2C%20Aral%C4%B1k%201948'de%20Birle%C5%9Fmi%C5%9F.Ocak%201951'de%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C4%9Fe%20girmi%C5%9Ftir.&text=S%C3%B6zle%C5%9Fmeye%20taraf%20%C3%BClkeler%2C%20soyk%C4%B1r%C4%B1m%20su%C3%A7unu.onayan%20%C3%BClke%20say%C4%B1s%C4%B1%20140't%C4%B1r.

Bu durumun şahitlere dayanarak hazırlanan İngiliz, Fransız ve Avusturya-Macaristan diplomatik raporlarına yansıdığını ifade etmiştir. Bu bilgilerin hayatta kalan Ermeniler ve resmi tarih anlayışını reddeden Türk tarihçiler tarafından da teyit edildiğini söylemiştir. Türkiye'nin tepkisine rağmen pek çok ulusal ve uluslararası kuruluşun Ermenilere yapılanı soykırım olarak tanıdığını ifade etmiştir. Bazı kişilerin geçmişte yaşanmış bir olayı karara bağlamanın yanlış olduğunu söylediklerini hatırlatmış, ancak kendisinin bu fikre katılmadığını dile getirmiştir. Soykırımın kabul edilmesinin hem acı çekmiş Ermenileri anmak hem de Türkiye'deki demokrasiyi geliştirmek için faydalı olacağını iddia etmiştir. Soykırımın tanınmasının, Türkiye ile komşuları arasında iyi ilişkiler kurulmasına ve bölgede ticari ilişkilerin gelişmesine katkı yapacağını ileri sürmüştür. İnsan haklarına olan bağlılığını göstermesi için İngiliz Hükümetini soykırımı tanımaya davet etmiştir. Ermeni Soykırımı'nın tanınmasının gelecekte yaşanacak soykırımlara engel olacağını eğer bu şekilde hareket edilmezse gelecekte birçok yerde yeni soykırımlar yaşanacağını iddia etmiştir³¹.

Baroness Cox'un Ermeni Tehciri ile Yahudi Soykırımı arasında benzerlik kurması ise son derece yanlıştır. Türklerin Ermeniler üzerinde deney yaptıklarını ve Trabzon'da gaz odası kurulduğunu iddia etmesi ise onun gerçeklerden ne kadar koştüğünü göstermektedir. Soykırımın tanınmasının acı çekmiş Ermenilerin hatıraları için önemli olduğunu ileri sürmüş ancak bölgede Ermeniler tarafından katledilen Türkler hakkında bir kelime bile etmemiştir. Tehcirin "soykırım" olarak tanınmasının Türk demokrasisine nasıl bir katkı yapacağına da açıklık getirmemiştir. Türkiye'nin Ermenistan ilişkilerini iyileştirmesinin de Türklerden çok Ermenilere faydalı olacağı açıktır. Bu nedenle Ermenistan'a Türkiye ile ilişkilerini düzeltmeyi tavsiye etmesi çok daha yararlı bir tavsiye olacakken, o Türkiye'den bu adımı atmasını istemektedir. Yahudi Soykırımı bütün ülkeler tarafından tanınmış ve bu durum yeni soykırımların önüne geçememiştir. Buna rağmen Ermeni Soykırımı'nın kabul edilmesinin yeni soykırımları engel olacağı görüşü boş bir inançtır.

Bir sonraki konuşmacı İngiliz-Ermeni Parlamento Grubu Başkanı Richard Boyle³² (The Earl of Shannon) olmuştur. Baroness Cox'un konuşmasına katıldığını söyleyerek konuşmasına başlamıştır. İngiliz Hükümeti'nin bunca yıldır tarihi bir gerçeği kabul etmemesini anlayamadığını ifade etmiştir. Sorunun terminolojik olabileceğini ancak 1948 yılında yapılan soykırım tanımının net olduğunu, Ermenilere yapılanın tam da bu olduğunu ileri sürmüştür. Adolf Hitler'in Yahudi Soykırımı'nı Ermenilere yapılanı bakarak planladığını iddia etmiştir. İngiliz Hükümeti'nin tereddüt etmesine yol açacak bir durum olmadığını söylemiştir. Yapılanların merkezi Türk Hükümeti tarafından hayata geçirildiğini öne sürerek olaylara çetelerin veya Kürt grupların yol açmadığını dile getirmiştir³³.

Bu konuşmada da 1948 yılında kabul edilen "soykırım" tanımının geriye doğru işletilmesi talep edilmektedir. Soykırım yasası gelecekteki olayları engellemeye yönelik olduğu halde Ermeni sempatanları, kanunda geçen tanımın Ermeni Tehciri'ne uygun olduğunu savunarak hukuk metoduna aykırı davranmaktadırlar.

³¹ *İngiltere Parlamento Tutanakları*, s. 811.

³² 1924 yılında doğmuştur. 1963-1999 yılları arasında Lordlar Kamarası'nda yer almıştır.

³³ *İngiltere Parlamento Arşivi*, s. 813-814.

Hitler'in Ermenilere yapılanlardan esinlenerek Yahudi Soykırımı'na kalkıştığı iddiası ise yeterince tarih bilememekten kaynaklanmaktadır. Yine hiçbir belgeye dayanmadan Ermenilere yapılan saldırıların sadece Türk Hükümetinin kontrolü altındaki kuvvetler tarafından yapıldığı iddiası da oldukça temelsizdir.

Sıradaki konuşmacı Lord John Monson³⁴ konuşmasına, 600 yıl öncesine bakınca Osmanlı İmparatorluğu'nun döneminin en toleranslı devleti olduğunu söyleyerek başlamıştır. 1492 yılında İspanya'dan kovulan Yahudilerin Osmanlı tarafından kabul edilerek İstanbul, Selanik ve diğer şehirlere yerleştirildiklerini hatırlatmıştır. İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesiyle etnik ve kültürel tek tipleşme politikası izlediğini diğer yandan Ermenilerin milliyetçi ideolojiye kendilerini kaptırdıklarını dile getirmiştir. Bunun sonucunda acı olaylar yaşandığını ve Ermenilerin çektikleri acıları küçümsemediğini dile getirmiştir. Ancak yaşananların soykırım tabirine uymadığını, Nazilerin Yahudilere yaptıklarıyla veya Çinlilerin Tibetlilere yaptıklarıyla kıyaslanamayacağını ifade etmiştir. Yahudilerin Alman vatandaşı olarak Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya için savaştıklarını, İkinci Dünya Savaşı sırasında herhangi bir isyan çıkarmadıklarını, buna karşın Ermenilerin Rus işgali altındaki bölgelerde Müslümanlara saldırdıklarını söyleyerek tehcirin sebepsiz yere uygulanmadığını belirtmiştir. Yahudilerin Almanya'nın her yerinde ve Alman işgalindeki ülkelerde yakalanıp öldürüldüklerini oysa sadece Doğu ve Orta Anadolu'daki Ermenilerin şiddete maruz kaldıklarını, İstanbul'daki Ermenilerin yaşamaya devam ettiklerini dile getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermenileri Rusya sınırından Suriye'ye gönderdiğini, Ermenilerin bu sırada pek çok sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Birçok Ermeni'nin Kürt ve diğer etnik gruplar tarafından kurulan çeteler tarafından öldürüldüklerini kabul etmiş, ancak bunların hükümet tarafından organize edilmediklerini, hükümetin sadece ihmalleri olduğunu söylemiştir. Bu olaylara bölgesel nefretin yol açtığını benzer durumun Balkanlarda Ortodokslar ile Katolikler, Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında yaşandığını hatırlatmıştır. Son olarak 1915 olaylarının bugün Türkiye'de yaşayanların hatası olmadığını, yaşananlardan iki tarafında sorumlu olduğunu ve olayların Hitler'in yaptıklarıyla asla kıyaslanamayacağını ifade etmiştir³⁵.

Lord Monson konuşmasında diğer konuşmacıların aksine, yaşanan olaylarda Ermenilerin de sorumluluğunun olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca 1915 olaylarının Yahudi Soykırımıyla kıyaslanamayacağına dikkat çekmiştir. Yine diğer konuşmacıların aksine, tehcirin sebepsiz yere olmadığını belirterek Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'na karşı silahlı eylemlere giriştiklerini hatırlatmıştır. Ayrıca sadece riskli bölgelerde bulunan Ermenilerin sürgün edildiklerini İstanbul'da yaşayanların tehcirden etkilenmediklerini söyleyerek bir soykırım olması durumunda bütün ülkedeki Ermenilerin yok edileceklerini ifade etmiştir. Ermenilerin başına gelen olaylarda Osmanlı Hükümeti'nin bazı ihmalleri olduğunu ancak Kürt ve Arapların saldırılarının göz ardı edilemeyeceğini savunmuştur. Bu konuşmaya baktığımız zaman olaylarda iki tarafında hataları olduğunu vurguladığını görmekteyiz. Bu bakış açısı Ermeni sempatanlarının ortaya attığı fikirlere nazaran çok daha gerçekçidir.

³⁴ 1932 yılında doğmuştur. 1958 yılından itibaren Lordlar Kamarası'nda yer almaktadır.

³⁵ *İngiltere Parlamento Arşivi*, s. 815-816.

Bir sonraki konuşmacı The Earl of Charlise³⁶ konuşmasına, 1915 yılında Gelibolu'da ve Birleşmiş Milletler bayrağı altında Kore Savaşı'nda yaptıklarından ve NATO'daki hizmetlerinden ötürü Türklerin kalitesine hayran olduğunu ifade ederek başlamıştır. Buna karşın Türklerin Kıbrıs'ı işgal ederek hata yaptıklarını söylemiştir. Ermenilere de derin saygısı olduğunu belirterek Osmanlı ve Sovyet İmparatorlukları boyunca hayatta kalmalarının büyük bir başarı olduğunu dile getirmiştir. 1915 olayları için bazı kişilerin yüzyılın ilk soykırımını ifadesini kullanmasına karşılık olarak 1901 yılında Boer Savaşı sırasında 4.000 Boer kadın ile 16.000 çocuğun Güney Afrika'daki toplama kampında öldürüldüğünü hatırlatmıştır. Ermeni olaylarının da büyük bir katliam olduğunu 600.000 kişinin öldüğünü ileri sürerek, Türk Hükümetinin İngiliz Hükümetinin ve diğer hükümetlerin bunu soykırım olarak tanıyacaklarını umduğunu söylemiştir³⁷.

Bu konuşmada Earl of Charlise bir yandan Türklerin Batı dünyasına katkılarını saymış ancak diğer yandan Ermeni Tehciri'nin "soykırım" olarak tanınacağını umduğunu söylemiştir. Bir bakıma iki taraftan da çok tepki yaratmayacak bir konuşma yapmaya çalışmıştır.

Sonraki konuşmacı John Anderson³⁸ (Viscount Waverly) konuşmasına Ermenilerin yaşadığı acıları yadsımadığını söyleyerek başlamıştır. Ancak resmi tanınmanın durumu daha iyi hale getirmeyeceğini tartışmayı daha da arttıracığını ifade etmiştir. Tarihi herkesin partizanca yorumladığını bu nedenle ortaya konan bilginin güvenilmez ve tutarsız olduğunu söylemiştir. Ermenistan'ın komşularıyla iyi ilişkiler kurmaya ihtiyacı olduğunu söyleyerek, bu tarz girişimlerin Ermenilere bir katkısı olmayacağını belirtmiştir³⁹.

John Anderson konuşmasında parlamentolarda alınan kararların tarihsel bir sorunu çözmeyeceğine aksine sorunları artıracığına dikkat çekmiştir. Ayrıca tarihi herkesin kendine göre yorumladığına vurgu yaparak tarafların tezlerinin gerçeği tam olarak yansıtmadığını ifade etmiştir. Bu konuşmada önemli olan nokta Ermenistan'ın komşularıyla iyi ilişkiler kurmasının kendisine yarar sağlayacağını vurgulanmasıdır. Soykırım tartışmaları Ermenistan'ın Türkiye ile iyi ilişkiler kurmasına engel olmakta ve pek çok ekonomik sorun yaratmaktadır. Ermeni soykırımını savunan kişilerin Türkiye'ye Ermenistan ile iyi ilişkiler tesis etmesini tavsiye etmeleri bu nedenle oldukça ironiktir.

Bu konuşma sonrasında Lord Eric Lubbock⁴⁰ söz almıştır. Konuşmasının başında tartışmanın, 1915-1916 olaylarının yaşanıp yaşanmadığı değil, yaşanan olayın soykırım olup olmadığı hakkında yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu meselenin şimdiki hükümetin işi olmadığını savunanlara karşı, geçmişteki soykırımlar tanınmazsa yenilerinin engellenemeyeceğini iddia etmiştir. Viscount Bryce'un hazırladığı Mavi Kitap'ta yaşanan soykırım hakkında detaylı bilgiler bulunduğunu öne sürmüştür. Türklerin bu kitabı savaş propagandası olarak gördükleri için ciddiye almadıklarını ancak tarafsız devletlerin ve hatta Almanya'nın bile bu kitaptakileri kabul ettiğini ileri sürmüştür.

³⁶ George William Beaumont Howard 1949 yılında doğmuştur. 1994 yılından beri Lordlar Kamarası'nda yer almaktadır.

³⁷ *İngiltere Parlamento Arşivi*, s. 816-818.

³⁸ 1949 yılında doğmuştur. 1990 yılından itibaren Lordlar Kamarası'nda yer almaya başlamıştır.

³⁹ *İngiltere Parlamento Arşivi*, s. 818-819.

⁴⁰ 1928 yılında doğmuştur. 1971 yılından beri Lordlar Kamarası'nda yer almaktadır.

Abdülhamit döneminde 1894-96 arasında 200.000 Ermeni'nin öldürüldüğünü ortaya atmış ve bu katliamı 20 yıl sonraki soykırımın provasası olarak nitelendirmiştir. İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesi ile yok etme programının devam ettiğini, 1909'da 25.000 Ermeni'nin katledildiğini iddia etmiştir. Bundan sonra paramiliter gruplar oluşturulduğunu, Ermeni ileri gelenleri hakkında araştırmalar yapıldığını ve savaş ile birlikte soykırımın başladığını ileri sürerek, bunun Alman büyükelçisi tarafından da kabul edildiğini söylemiştir. İtilaf Devletleri'nin, tehcir kanunu sonrasında, bunun hesabını soracaklarına dair açıklamalarını hatırlatmış, ancak buna rağmen Osmanlı Hükümetinin imparatorlukta yaşayan Ermenileri evlerinden sürdüğünü dile getirmiştir. Savaş sonrasında İngilizlerin 118 savaş suçlusunu tutukladıklarını, ancak Kemalistlerle anlaşma zemini arayan Fransızlar ile İtalyanların uluslararası yargılamalara engel olduklarını iddia etmiştir. Lord Lubbock, Türkiye'ye, Avrupa'nın bir parçası olmak ve Ermenistan ile barış içinde yaşamak için Ermenilere tarihsel bölgelerini geri vermesini tavsiye etmiştir. Araya giren Lord Monson olayların Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşandığını bunun bedelini Türkiye Cumhuriyeti'nin ödememesi gerektiğini ifade etmiştir. Avusturya Hükümetinden 85 yıl önce Hırvatların yaptıklarından ötürü özür dilemesinin istenmediğini hatırlatmıştır. Buna karşılık olarak Lord Lubbock ise Alman Hükümetinin, Hitler'in yaptıklarının sorumluluğunu üstlendiğini söylemiştir⁴¹.

Bu konuşmada da Ermeni Tehciri'nin "soykırım" olarak tanınmasının yeni soykırımlara engel olacağı tezi savunulmuştur. Oysa Yahudi Soykırımı sorumluları yargılanmasına rağmen soykırımlar yaşanmaya devam etmiştir. Gereken önlemler alınıp bu tarz girişimleri engelleyecek bir kuvvet oluşturulmadığı takdirde soykırımların yaşanması ihtimal dahilindedir. Geçmiş olayları "soykırım" olarak nitelendirmek sorunları çözmeye yetmeyecektir. Lord Lubbock'un iddialarını Mavi Kitap gibi propaganda amacıyla yazılmış bir kitaba dayandırması, görüşlerini savunmak için yeterli belgeye sahip olmadığını göstermektedir. Konuşmada Milli Mücadele sırasında kazanılan zafer nedeniyle Fransız ve İtalyanların Türkiye ile yakınlaşması yüzünden tehcir suçlularının yargılanmadığı iddia edilmiştir. Oysa Malta'ya sürülen bu kişiler hakkında İngiliz mahkemeleri herhangi bir suçlama yapamamışlardır. İngilizler de Anadolu'da tutuklanan görevlilerine karşı Malta'ya götürdükleri Türkleri serbest bırakmak zorunda kalmışlardır. Lord Lubbock'un, Türkiye Cumhuriyeti'nden Ermenilere toprak vermesini istemesi aksi halde Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olamayacağı tehdidini savurması son derece küstah bir yaklaşımdır.

Sıradaki konuşmacı Lord Colin Moynihan⁴² konuşmasına, Ermenilerin 1915-1923 yılları arasında korkunç bir trajedi yaşadıklarını ileri sürerek başlamıştır. Yaşananların insanlığa karşı işlenmiş bir suç olduğunu iddia ederek bu suçun 1915 Nisanında 200 Ermeni entelektüelin İstanbul'da tutuklanıp sürülmeleri ve daha sonra infaz edilmeleriyle başladığının dile getirmiştir. Bundan sonra sebepsiz yere Ermenilerin tehcir edildiklerini ve tehcir sırasında 600.000 Ermeni'nin katledildiğini öne sürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni nüfusun yarısının bu şekilde evlerinden sürüldüğünü iddia ederek, bu uygulamanın geniş çaplı ve sistematik olması nedeniyle soykırım olduğunun ileri sürmüştür. Bunca yıldır Ermeni Tehciri'ni soykırım olarak tanımayan İngiliz Hükümetlerini eleştirmiştir.

⁴¹ İngiltere Parlamento Arşivi, s. 820-822.

⁴² 1955 yılında doğmuştur. 1997 yılında Lordlar Kamarası'nda görev yapmaya başlamıştır.

1923 yılında reelpolitik icabı Batı devletlerinin ve Ermenistan'ın bu işin peşini bırakmak zorunda kaldıklarını itiraf etmiş, ancak 1991 yılından sonra bağımsızlığını kazanan Ermenistan'ın, geçmişteki acıların tekrarlanmaması için harekete geçtiğini söylemiştir⁴³.

Lord Moynihan Ermeniler gibi soykırımın 24 Nisan 1915 günü başladığını iddia etmiştir. Ayrıca Türklerin sebepsiz yere Ermenileri tehcir ettiğini ileri sürmüştür. Bu iddia tarihsel gerçeklere tamamen terstir. Ermenilerin, Rus ve Fransız ordularına katıldıkları ve Osmanlı topraklarında isyan çıkarttıkları belgelerle sabittir. Nitekim Ermenilerin kendileri de Sevr Antlaşması öncesinde Paris Konferansı'nda kendileri bu durumu dile getirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu tehcir kararını sebepsiz yere değil bölgedeki sivil halkı ve ordusunun ikmal yollarını korumak için vermiştir. Lord Moynihan'ın bağımsız Ermenistan kurulduğunu ifade etmesi İngiltere'nin Kafkasya'da etkin olmak için Ermenistan'la ilişkilerini güçlendirmek istediğini göstermektedir. Bunun için de Ermeni Tehciri'nin "soykırım" olarak tanınması düşünülmektedir.

Bir sonraki konuşmacı Meta Ramsay⁴⁴ (Baroness Ramsay of Cartvale) olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında yönetimde olan İngiliz Hükümeti'nin 1915-1916 yılında yaşanan tehciri eleştirdiğini ve Ermenilerin acılarını anladığını belirtmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolü altındaki Ermenileri yok etmek için karar aldığına dair kesin kanıt olmadığı için İngiliz Hükümetinin bu olayları soykırım olarak tanımadığını hatırlatmıştır. Bu nedenle dünyada pek çok hükümetin tehciri soykırım olarak tanımadığını fakat bazı devletlerin bu olayı soykırım olarak adlandırdığını ifade etmiştir. Daha önceki konuşmacıların 1948 yılında yapılan soykırım tanımına gönderme yaptıklarını hatırlatarak, bu kanunun 1951 yılında yürürlüğe girdiğini ve bu kanunun geçmişe yönelik işletilip işletilmemesi hakkında açıklık olmadığını söylemiştir. 1915 olayının İngiltere'nin iyi ilişki içinde olmaktan mutlu olduğu Türkiye ve Ermenistan arasında acı verici ve gerginlik yaratıcı bir sorun olarak devam ettiğini ifade etmiştir. İngiltere için geriye bakmaktansa ileriye düşünmenin daha iyi olacağını dile getirmiştir. İki ülkenin acı tarihsel mirasın üstesinden geleceğini ve daha iyi ilişkiler kurarak bölgesel ve küresel ölçekte iyi işbirliği yapacaklarını umduğunu belirtmiştir. Böyle bir gelişmenin Kafkasya'daki çatışmaları azaltıp bölgenin kalkınmasına yol açacağını ifade etmiştir. Baroness Cox'un Avrupa Parlamentosu hakkında söylediklerine açıklık getirmek için Avrupa Birliği'nin başvurular için Kopenhag'da bazı kriterler belirlediğini ve bu kriterlerin her üye ülkeye uygulandığını söylemiştir. 1998 yılında Türkiye için hazırlana raporda Türkiye'nin bazı konularda başarısız bulunduğu ancak raporda Ermeni Soykırımı'nın tanınması hakkında bir ibare olmadığını ifade etmiştir. Türkiye'nin 1915-16 yıllarında meydana gelen ölümleri inkar etmediğini ancak bunun soykırım olmadığını söylediğini dile getirmiştir. Türk ve Ermeni hükümetlerinin bu anlaşmazlığı çözeceklerine inandığını belirtmiştir. Artık insanlığa karşı işlenen suçlara karşı kalıcı bir uluslararası mahkeme kurulacağını ve gelecekte yaşanabilecek soykırımlara engel olunmasının daha kolay olacağını ifade etmiştir.

⁴³ İngiltere Parlamento Arşivi, s. 823-826.

⁴⁴ 1936 yılında doğmuştur. 1996 yılından itibaren Lordlar Kamarası üyesidir.

Geçmiş reddetmeyi ya da geçmişten ders almamayı önermediğini söyleyerek Türkler ve Ermenilere aralarındaki sorunları çözmek için zaman ve fırsat verilmesini önermiştir. İki ülke arasında bu tarz girişimleri desteklemeyi ve ülkeler arasında güven inşa edilmesine yardımcı olmayı tavsiye etmiştir. Ancak İngiltere'nin bugüne kadar bunu başaramadığını söyleyerek konuşmasını noktalamıştır⁴⁵.

Baroness Ramsay, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kesin kanıt bulunamadığı için İngiliz Hükümeti'nin Ermeni Tehciri'ni "soykırım" olarak tanımladığını hatırlatmıştır. 1948 yılında yürürlüğe giren soykırım yasasının geçmişe yönelik işletilemeyeceğini ifade ederek Ermeni tezinin yanlış olduğunu göstermiştir. Geçmişteki olaylara yönelik siyasi kararlar almanın yanlış olacağını vurgulayarak İngiltere'ye insanlığa hizmet etmek istiyorsa iki devlet arasında iyi ilişkiler kurulmasına yardımcı olmasını tavsiye etmiştir. Baroness Ramsay Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi için Ermeni tezlerini kabul etmeye mecbur olmadığını ifade ederek, bunu öne sürenlerin yalanını ortaya çıkartmıştır. Gelecekteki soykırımları engellemek için uluslararası düzenlemeler yapıldığını belirtmiş böylece yeni soykırımlara engel olmak için Ermeni Tehciri'nin "soykırım" olarak tanınmasını önerenlerin bir dayanağını ortadan kaldırmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İngiltere Lordlar Kamarası'nda yapılan oturumu incelediğimiz zaman konuşmacıların çoğunun Ermeni Tehciri'ni bir "soykırım" olarak gördükleri göze çarpmaktadır. Bunların birçoğunun İngiliz-Ermeni Parlamento Grubu isimli örgüte üye oldukları dikkate alınırsa bu durum şaşırtıcı değildir. Bu kişiler Ermeniler tarafından dile getirilen tezleri olduğu gibi kabul ederek Türklerin Ermenileri sebepsiz yere katlettiklerini öne sürmekte bir bakıma Lordlar Kamarası'nda Ermeni sözcülüğü yapmaktadırlar. Ermeni tezini savunanlar Birleşmiş Milletler' de Türkiye'yi "soykırım" suçlusu olarak damgalamak istemektedirler. Bunu yapmak için önemli ülkelerde 1915 olaylarını "soykırım" olarak tanıyan yasalar çıkartmaya çalışmaktadırlar. Birleşmiş Milletler'de kabul edilecek karar sonrasında Türkiye'nin Ermenilere tazminat ve toprak vermesi amaçlanmaktadır.

Ermeni tezi tarihsel açıdan gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Ermeniler Birinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Anadolu'da pek çok kanlı olaya sebebiyet verdikleri için Osmanlı Hükümeti tehcir kararı almak zorunda kalmıştır. Fakat bu kişiler bu durumu görmezden gelmektedirler. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermenileri savaş bölgesinden uzağa sürgün ettiği gerçeğini ve kayıpların azaltılması için alınan önlemleri dikkate almamaktadırlar. Soykırım niyetinde olan bir yönetimin göç kabilelerini korumak için asker görevlendirmesi, kayıpları azaltmak için çabalaması pek mantıklı değildir. Bu kişiler pek çok uydurma iddiayı dikkate alarak tehciri İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan Yahudi Soykırımı'na benzetmeye de çalışmaktadırlar. Hatta Yahudi Soykırımı'na tehcirin kaynaklık ettiğini bile ileri sürmektedirler. Bu kişilerin öne sürdükleri temel fikir Ermeni Tehciri'nin "soykırım" olarak kabul edilmesinin yeni soykırımlara engel olacağıdır. Oysa tarihe baktığımız zaman İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yahudi Soykırımı suçluları yargılanmasına ve Birleşmiş Milletler tarafından soykırım bir insanlık suçu olarak tanımlanmasına rağmen yeni soykırımlar engellenememiştir.

⁴⁵ İngiltere Parlamento Tutanakları, s. 826-830.

Bu durum ortaya atılan iddianın Ermeni Tehciri'ni "soykırım" olarak kabul ettirebilmek için kullanılan bir malzeme olduğunu gözler önüne sermektedir. 1948 yılında yapılan tanımın 1915 yılında yaşanan olaylara uygun olduğunu iddia ederek İngiliz Hükümetinden "Ermeni Soykırımı" hakkında bir karar almasını talep etmektedirler.

Tehcirin "soykırım" olarak tanınmasının Türkiye ile Ermenistan ilişkilerini iyileştireceği ve bu durumun Türkiye'nin lehine olacağı fikri de ortaya atılmıştır. Bu fikir Türkiye'yi taviz vermeye teşvik etmek için ortaya atılmış bir tuzaktır. İlişkilerin düzelmesi Türkiye'ye küçük bir katkı sağlayacakken Ermenistan'a büyük faydası dokunacaktır. Ayrıca Türkiye, Ermeni tezini kabul ederek Ermenistan'a tazminat ve toprak vermek zorunda kalacaktır.

Ermeni Soykırımı'nın tanınmasının Türk demokrasisini geliştireceği savunulmuş ve aksi halde Türkiye'nin Avrupa'da yeri olmayacağı tehdidi savrulmuştur. Oysa Türkiye Avrupa Birliği'ne girmek için Ermeni Tehciri'ni "soykırım" olarak tanımak zorunda değildir. Bu iddiayı Baroness Ramsay konuşmasında gayet güzel çürütmüştür.

Oturumda Ermeni tezlerine karşı çıkanlarda olmuştur. Bu kişiler Ermeni Tehciri'nin sebepsiz yere yaşanmadığını, Osmanlı Hükümeti'nin kayıpları azaltmak için uğraştığını, İtilaf Devletleri'nin savaş sonrasında bu olayı soykırım olarak adlandırmadıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca soykırım tanımının 1948 yılında yapıldığını bunun geriye doğru işletilmesinin mantıksız olduğunu ifade etmişlerdir. Politik kararların ülkeler arası tarihsel sorunları çözmeye katkı yapmadıklarını belirtmişlerdir. Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin düzelmesinin Ermenistan'a daha büyük katkı sağlayacağını vurgulayarak Ermenistan'ın Türkiye ile iyi ilişkiler kurma yönünde girişimlerde bulunmasını tavsiye etmişlerdir.

Ermeni Diasporası'nın yürüttüğü faaliyetler nedeniyle 1915 tehciri pek çok ülkede "soykırım" olarak tanımlanmaktadır. Ermeniler dünya kamuoyunu kazanmak için yoğun şekilde çalışmaktadırlar. Bu sayede Türkiye'den toprak ve tazminat almayı amaçlamaktadırlar. Batı devletleri de çıkarları doğrultusunda Türkiye'yi sıkıştırmak ve diplomatik anlamda baskı altına almak için Ermeni meselesinden faydalanmaktadırlar. Türkiye'nin gerçekleri anlatarak kendisini aklama politikası bugüne kadar istenilen sonucu vermiş gibi görünmemektedir. Türkiye'nin olayların tarihçiler tarafından araştırılması talebine Ermeniler olumsuz cevap vermekte ve propagandalarına son sürat devam etmektedirler.

Olaylara baktığımız zaman Birinci Dünya Savaşı'nın şartları içinde iki taraf da birbirlerini öldürmüşlerdir. Ancak ortada devlet tarafından planlanan bir katliam yoktur. Bu nedenle tehcir olayı 1948'de yapılan "soykırım" tanımına uymamaktadır. Ancak Batı devletleri ve Ermenistan için gerçeklerden ziyade inanmak istedikleri önemli olduğu için tarihsel verilerin pek önemi yoktur. Türkiye için ise tarihsel gerçekleri anlatarak dünya kamuoyuna bir nebze de olsa etki etmek için mücadele etmekten başka seçenek kalmamaktadır.

KAYNAKÇA

1. İngiltere Parlamento Tutanakları

İngiltere Parlamento Tutanakları, Lordlar Kamarası, “Armenian Massacre”, C. 599, 14 Nisan 1999, s. 809-830.

2. Araştırma Eserleri

- ATA, F., (2005), “Divan-ı Harb-i Örfi Mahkemelerinde Ermeni Tehciri Yargılamalarına İstatiksel Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 21(62), 521-544.
- BEYDİLLİ, K., (1988), *1928-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler*, Ankara.
- BEYDİLLİ, K., (2007), “Osmanlılar”, *İslam Ansiklopedisi*, (C. 33, s. 496-502) İstanbul; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BEYDİLLİ, K., (2011), “Tehcir”, *İslam Ansiklopedisi*, (C: 40, s. 319-323), İstanbul; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BİLGİN, Mustafa Sıtkı, (2005), “Lozan Konferansı'nda Ermeni Meselesi”, *Belleten*, 69(254), 1-14.
- DEMİREL, M., (2007), “Ermeni Tehciri Anıları Üzerine”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(33), 263-276.
- ERACAR, Y., (2012), “Armenian Relocation And International Law”, *Review of Armenian Studies*, 26, 81-126.
- ERŞAN, M., (2018), “Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Ermeni Tehciri”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 2(4), 1-10.
- KADRİ, H. K., (1992), *Türkiye'nin Çöküşü*, Yayına Hazırlayan: Yılmaz Dağcıoğlu, İstanbul; Hikmet Yayınevi.
- KARAL, Enver Ziya, (1996), “Ermeni Meselesi”, Çev. Erdal Aydoğan, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0(6), 201-215.
- KURAT, A. N., (1970), *Türkiye ve Rusya*, Ankara; Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- LEWY, G., (2005), *The Armenian Massacres in Ottoman Turkey: A Disputed Genocide*, Salt Lake City.
- MEMEDLİ, M. ve MEMEDLİ, S., (2018), “Doğu Anadolu'daki Ermeni Faaliyetleri”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 333-365.
- METİNTAŞ, M. Y., (2019), “Ermeni Tehciri Sırasında Sağlık Sorunlarına Karşı Alınan Tedbirler”, *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 3(6), 31-51.
- MCCARTHY, J., (1998), *Müslümanlar ve Azınlıklar*, Çeviren: Bilge Umar, İstanbul; İnkılap Kitabevi.
- Osmanlı Belgelerinde Ermeniler (1915-1920)*, (1996), Ankara; Başbakanlık Devlet Arşivleri Yayınları.
- TAŞÇIOĞLU, Ö. L., (2017), “Birinci Dünya Harbi'ndeki Türk ve Ermeni Kayıpları”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 1-26.

3. İnternet Kaynakları

<http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 13.10.2020.

https://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_of_the_United_Kingdom Erişim Tarihi: 13.10.2020.

https://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Lords Erişim Tarihi: 13.10.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Soyk%C4%B1r%C4%B1m_Su%C3%A7unun_%C3%96nlenmesi_ve_Cezaland%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi#:~:text=Soyk%C4%B1r%C4%B1m%20Su%C3%A7unun%20%C3%96nlenmesi%20ve%20Cezaland%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi%2C%20Aral%C4%B1k%201948'de%20Birle%C5%9Fmi%C5%9F,Ocak%201951'de%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BC%C4%9Fe%20girmi%C5%9Ftir.&text=S%C3%B6zle%C5%9Fmeye%20taraf%20%C3%BClkeler%2C%20soyk%C4%B1r%C4%B1m%20su%C3%A7unu,onayan%20%C3%BClke%20say%C4%B1s%C4%B1%20140't%C4%B1r. Erişim Tarihi: 15.09.2020.